

יכסה המצות ויקח הכוס בידו ויגביהנה.

וְהִיא שְׁעֵמֶדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ, שְׁלֹא
אֶחָד בְּלֶבֶד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, אֱלֹא
שֶׁבְכָל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ
לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ
מִיָּדָם:

ניח הכוס מידו ויגלה המצות.

משנה פסחים קס"ג, ע"א

צֵא וְלִמַּד מֶה בִּיקָשׁ לִבְנֵי הָאָרֶץ לַעֲשׂוֹת
לְיַעֲקֹב אֲבֵינוּ. שְׁפָרְעָה לֹא גִזַּר אֱלֹהִים עַל

מנחת אשר

הבטחת הקב"ה לא היה צורך כלל
בביזת מצרים, שהרי בלאו הכי עתידין
ישראל לזכות בבזת הים בכל רכוש
מצרים, אלא כדי שלא יאמר אותו זקן
ולו לשעה מרעטת שאחורי כן יצאו
ברכוש גדול לא קיים בהם, ואף שלא
יאמר כן אלא משעת היציאה ממש עד
שעה שיוכזו ישראל בבזת הים, משום
צערו הרגעי של אותו זקן אברהם
אוהבו צוה הקב"ה על ביזת מצרים.

צא ולמד מה ביקש לבן הארמי

מה ענין לבן הארמי ליציאת מצרים.
אלא שאחר שאמרנו שבכל דור

כדי שלא יאמר אותו זקן ועברום ועינו
אותו ארבע מאות שנה קיים בהם
ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים
בהם. (רס"י טמות י"א ב')

לכאורה יפלא, והלא אמרו חז"ל
דביזת הים היתה גדולה
מביזת מצרים, וא"כ מה צורך היה
להטריחם שישאלו כלי כסף וכלי זהב
מן המצרים. ועוד קשה, דכי רק משום
שלא יאמר אותו זקן קיים הקב"ה את
דבריו והלא הוא אמר ויעש, ולא איש
אל ויכזבו

ונראה דקושיא אחת מתורצת
בחברתה, דבאמת מצד

ודור ג
מצילנו
לכלות
וזממין
כליון
כפילון
מצרים
גשמית
כל זכו
לבטלכ
ראנו כ
ועל פ

ובדרך
הגדולה
פרעה
ולכן
ולהשכ

וגם ג
להרוג
לבן לי

והנה

מצרים
ושמעו
היו כ
בשם ז

2

ודור עומדים עלינו לכלוחינו והקב"ה מצילנו מידם, ידוע נדע שלא רק לכלוחינו כליון פיזי בחרב ובחנית וזממים אויבינו אלא אף לכלוחינו כליון רוחני, וכל ליל הסדר מושחת על כפילות זו ועל ההרגשה שבגלות מצרים עמד אבותינו גם בגלות וסכנת גשמיית כאשר פרעה גזר עליהם להרוג כל זכר, וגם בסכנה רוחנית כאשר גזרו לבטלם ממצותיהם ועבודתם הרוחנית, ואנו מודים כלילה הזה על נאולתינו ועל פרות נפשנו דהיינו הצלה גופנית והצלה רוחנית.

ובדרך זה אומר בעל ההגדה שפרעה ולבן הם שתי הסכנות הגדולות האורכות לנו בכל דור ודור, פרעה שבא להשמידנו השמדה פיזית, ולבן שלא מצינו שבא להרוג ולהשמיד, ואעפ"כ בקש לעקור את הכל.

וגם בימי אבותינו קמו עלינו המן שכעשו ופרעה בקש להשמיד להרוג ולאבד, והיונים שבקשו כמו לבן לעקור את הכל להשכיחם תורתך ולהעבירם מתוקי רצונך.

וזנת אמר יעקב אבינו לבניו כשבקשו ממנו את בנימין בנו להורידו מצרימה "אותי שכלחם יוסף איננו, ושמעון איננו ואת בנימין תקחו עלי היו כולגה" (נראשית מ"ב ל"ו) וידוע בשם הגאון מוילנא (וקן מונט נש"מ ז"ל

רענן סוף ס"ג) דכאשר יעקב חשש לבקש את הברכות מיצחק במרמה פן יקללנו אמרה לו רבקה "עלי קללתך בני" (נראשית כ"ו י"ג) וביאר הגר"א דעלי ר"ת עשו לבן יוסף, ורבקה רומזה ליעקב שנגזר עליו מן השמים לסבול את סבלם, של עשוי אחיו, של לבן, ואת קצפו של יוסף, וגזירת שמים היא ולא יוכל להמלט ממנה, וזה שאמר יעקב לבניו בערוב ימיו, "עלי היו כולגה" הלא שלשת הגזירות הללו כבר היו עלי ומה לכם עוד לשכל אותי מבנימין בני! (ואכן נמגלס שלל גזירה היא זו מלל משועם גדולה).

ולבי אומר לי דגם שלשת אלה, עשו לבן ויוסף יצירה הם לבני יעקב לדורותיהם ככל מעשי אבות שהם יצירה לבנים (רמנ"ן ר"ס ספר שמות), ומה שאירע ליעקב ונגזר עליו נגזר גם על זרעו בכל דור ודור, בינו נא שנות דור ודור, גולה אחר גולה, גולה וסורה. לכשנתבונן נבחיין שגלות ישראל מתחלקת לשתי פנים, היה ונגזר עלינו גזירת הריגה וכליון כגזירת המן ואחשוורוש, וזו גזירת עשו שזמם להרוג את יעקב אבינו, אך יש ונגזר עלינו גזירת שמד וביטול התורה והמצוה כגזירת היונים, וזו גזירת לבן הארמי שבקש לעקור את הכל, אך לא להרוג ולאבד. אמנם לכל אלה יכולנו בחסדי שמים אך הקשה מכולם גזירת

3

הַזְכָּרִים וְלִבָּן בְּקֶשׁ לְעִקּוֹר אֶת הַכֹּל. שְׁנַאמַר:
אֲרַמִּי אָבִד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיִּגְדַּל שָׁם בְּמַתִּי
מֵעַט, וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוֹם וְרַב (דברים כו, ה):

מנחת אשר

יוסף שהוא שנאת אחים בינינו לבין
עצמנו.

ועוד אען ואומר שגם בדורנו אנו
סבלנו על שכמנו את שלשת
הגזירות "עלי היו כולנה". היטלר
ימ"ש ורצחיו הנאצים "גוי עז פנים
אשר לא ישא פני זקן ונער לא יחונן"
ביקשו להשמיד להרוג ולאבד כמו עשו
ופרעה לפניו, ולאחר שבחמלת ה' ירדו
בדם שאולה ימ"ש, קם עלינו סטאלין
וקלגטיו הכולשביקים ימ"ש וגזרו
להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי
רצונך, כלבן והיונים וגם מהם נושענו
בחמלת ה', אך הקשה מכולם גזירת
"יוסף" שנאת אחים "היא שהחריבה
את ביחנו ושרפה את היכלנו ועדיין
מרקדת בינינו" ממנה עדיין לא נושענו,
דגזירה זו, בנו היא חלוייה ועלינו מוטל
לעקרה מקרבנו ולא להשאיר לה שריד
/ ופליט.

ובזמן שישראל באגודה אחת אין כל
אומה ולשון יכולה לשלוט
בהן!
(ולכאורה נראה שביקש לעקור את
הכל כשאמר הבנות בנותי

והבנים בני זכר בראשית ל"א מ"ג,
ועיין בצרור המור בפרשת ויצא בשם
הזוה"ק דלבן לא בא להרוג את יעקב
בחרב ובחנית אלא רצה לאבדו בדיבור
ע"י כישוף ונחש ולכן אמר לו הקב"ה
השמר לך פן תדבר עם יעקב. אך
בספר הישר סוף פרשת ויצא איתא
דלבן שלח שליחים אל עשו וביקשו
שיהרוג את יעקב. וע"ע באונקלוס
(דברים כ"ז ס') "ארמי אובד אבי לבן
ארמאה בעא לאובדא ית אבא" וכמו"כ
בתרגום יונתן. ובספר האורה לרש"י
(עמוד ק"ס) כתב שלבן רצה לעקור הכל
עד שאמר לו הקב"ה השמר לך, ולא
פירשו באיזה אופן רצו לעקור את
הכל, וע"ע. ובעלי הפלפול פירשו
שע"י שרצה להרוג את אליעזר וכידוע
שליח קידושין שמת המקדש אסור
בכל הנשים שכעולם שמא היא ערוה
לאשתו).

ארמי אובד אבי

נראה לדייק דפרק זה לא די לאומר
אלא צריך לדרוש עומק

ז'בן הדבר יותר בהקדם מה שפירשתי (שמות
ב, כג-כה) ויהי בימים הרבים ההם
ה' ויזעקו ותעל שועתם, ויזכור א' את בריתו,
דא אלקים את בני ישראל וידע אלקים,
ומפאת ג' דברים הושיעם השי"ת מכת עצמם,
מכת זכות אבות, מכת חבנים.

*

אעבור עליך ואראך מתבושסת בדמדך
(יחזקאל טו, ו). בפרקי דר"א פ' כ"ט,
י"א אומר וכי מה ראה הקב"ה לומר כי
נעמים בדמדך חיי, אלא אמר הקב"ה בזכות דם
זסח דם מילה תגאלו ממצרים ובזכותם אתם
עתידים להגאל בסוף מלכות רביעית, והדברים
נריכים ביאר דאיתו פסח יש לנו עתה בגולה.
והנראה כי שנים המה אבות נזיקין מזשיאי
האדם: א', פגם באמונה, דעות נפסדות ומינות
דמשכה בעונותינו הרבים, ב', תאות בשרים
כאשר הוא אדם קרוץ מחומר. על כן כאשר
בחר בנו ה' והבדילנו להיות לו לעם, קדשנו
בב' מצות הג"ל, מצות פסח לבטל מישראל כל
דעה כזבה באמונת עבודה זרה ששררה אז
במצרים, וצונו לתת מדמו על המשקוף ועל ב'
המזוזות להראות בפועל אמונתו בה' (הגרמו
במשקוף) ובעבדיו (הגרמוים בב' המזוזות
כג"ל) כאשר ביארנו מכבר. וראת שנית להחליש
כת תאות בשר ולשרש אחרי טומאת מצרים
ערות הארץ, צונו אז על מצות מילה לקדש

גם תומרנו וכשרנו קדש לה'. ואם גם עתה
נתאמץ בבי עינים אלו לשמור נמשנו ונפשות
צאצאינו שלא יפגמו בדעות נפסדות, לשמור
עיניהם ולבם מראות שאו מהמינות והאפקורסות
המתפרצים בארץ, ולשמור גם גופם שלא
יתגאל בטומאת חזמת התאות האדרבה
להרגילם בצניעות, נזכה בעזרה"ת לגאולה
שלמה, ותינו דם פסח דם מילה שבזכותם
נגאלו ובזכותם עתידים להגאל.*

*

ר'בן גמליאל היה אומר כל שלא אבוי ג'
דברים אלו בפפה לא יבא ידי חובתו
ואלו הן פסח מצה ומרור. הנה לא מצינו בשום
מצה שיהיה מחוייב להגיד ולבאר בעת עשייתה
על מה ולמה היא באה חוץ מג' אלו, וכבר
עמי על זה במחש"א הידושי אגדות בפסחים
קט"ו. אבל הענין לעניות דעתי כי אבן הפנה
בעבודת לילה זה הוא מצות והגדת לבנך לטעת
בלב חבנים יסודי אמונתו ודתו הקדושה כי
בעבור זה עשה לנו ה' בצאתנו ממצרים
שאנחנו הראנו מסירות נפש בקיחת הפסח, וז'
אמר שנתן ממנו על המשקוף והיה הדם לכם
לאות על הבתים אשר אתם שם, הנה הדם
הוא אות ישראל שמבוכים בכל עת למסור
נפשם, אבל צריך שנתן ונשפיע מכת זה גם
על כל הבית שיהיו גם בנינו אחרינו מגדלים
ברוח זה, ואז בצאתנו התמנו שטר זה להקב"ה,

ושערך צמת, גילוי בשר ושער, אעפ"כ כיון שאת
מתבושסת בדמדך משום דמ"ך, דם האבות
הקדושים, דם של בני בכורי ישראל, מיד ואומר
לך בדמדך זיי. והוסיף ויביר בקדשו: גם הרשעים
של היום ימיש אומרים כי דורשי דמים המה, בלוט'
פארשערי' בלע"ז הדם שלהם הוא דם הגזע הטהור,
אבל הנביא משיב לעומתם, כי דורש דמים אחרם
זכר לא שכה צעקת עונים, הקב"ה שטוא הדורש
דמים האמיתי וזכר את עמו הנהרגים הנטבחים על
קידוש השם אך משום הים ויהודי אשר בעורקיהם,
לא שכה צעקת עננים, וגם שהם עבשיו
עניים מן המצוות. הדברים זילעזו את כל הנוכחים
והרגישו את תכאב המכרסם בלבו הטהור משבר בת
שבתי פרנקל
עמי.

5

והפיתו כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים

ולפי זה המדרש יחבאר המשך הכתוב כך, קול דודי הנה זה בא זה משה, אמר הפסוק דבעת הגאולה היי רק

קול דודי על דרך שאמרו חז"ל שכונה מדברת מתוך גרונו של משה ושמענו רק קול דודי ולא ראינו את דודי בעצמו רק קולו, ונתן טעם לזה מדלג על ההרים שמדלג על הקיצים והחשבותות בזכות של ההרים והגבעות שהן אבותינו הקדושים. ולזה הכונה נחכוך ג"כ הפסוק בתהלים הנ"ל, שבא לחזק בטחונו בגאולה העתידה וחשב הניסים שעשה לנו במצרים ואמר בים דרכך ושבילך כמים רכים ועקבותיך לא נודעו שלא ראינו אותך בעצמך רק נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן דזהו מופת על הגאולה העתידה וכמשי"נ.

והנה כתיב בתהלים (קג) יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו, ובמדרש פרשת בא יודיע דרכיו למשה שהודיע דרך הקץ למשה. והכונה יבואר דמשה שאל ואמרו לי מה שמו מה אמר אליהם ויאמר לו אהיה אשר אהיה ויאמר כה האמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם, ויודע פירושו אהיה עמהם בגלות זה אשר אהיה עמהם בגלות אחר, ויש להבין מדוע אמר לו זה השם דוקא. רק דידוע דלפי פעולותיו הוא נקרא, כשמנהיג העולם ברחמים נקרא רחום ואם כחנינה נקרא חנון וכן בכל המידות, והוה ששאל משה ואמרו לי מה שמו, פירוש דישראלוני באינו בחינה היא הגאולה אם מגיע להם ע"פ הדין מברית בין הבתרים או בבחינה אחרת וכן ישאלו באינו אופן וסדר תהיה הגאולה, דלפי אופן של הגאולה שמו עתה, וזה לשון הרמב"ן כלומר באינו מידה הוא שלוח להם, וכיון דהגאולה היתה באמצע הזמן על סמך שישלימו בגלות אחר והגאולה דכעת היא רק הכנה כדי שיוכלו להגאל אח"כ לעתיד וכמו שכתבנו דאם לא היה אז הגאולה לא היו נגאלים לעולם, א"כ היה נקרא אז אהיה אשר אהיה דפירושו אהיה עמהם בגלות זה אשר אהיה עמהם בגלות אחר, דעתה הכנה לגאולה השניה. והנה יודיע, דרכיו למשה שהודיע דרך הקץ למשה שהודיעו באינו אופן גואלם עתה, ורק לבני משום דדי לצרה בשעתה לא הודיע להם רק אהיה, וזהו שאמר לבני עלילותיו, דלהם לא הודיע רק המעשה והפעולה שפועל להם עתה שיגאלם. (בית הלוי עה"ת פי' שמות)

והפיתו כל בכור בארץ מצרים. כתיב בשמות (ד, כב-כג) ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכורי ישראל ואומר אליך שלח את בני ויעבדני והמאן לשלח הנה אנכי הורג את בנך בכרך, ואיתא במדרש כאן חתם הקב"ה על הבכורה, ויש להבין מדוע הוזכר כאן קניית הבכורה שקנה יעקב. רק יוכן דבמדרש איתא למה נתן יעקב גפשו על הבכורה משום דהעבודה בבכורות אמר יעקב אינו בדין שיהיה רשע זה עומד ומקריב, והענין דלפי השכל הבכור הוא העיקר והוא יקום על שם אביו, והש"ת אמר לאברהם כי ביצחק יקרא לך זרע ודרשו ביצחק ולא כל יצחק, הרי דמקצת זרעו של יצחק נקראים זרע אברהם ולא כל יצחק, וע"כ קנה יעקב הבכורה שיהיה כל הדברים הנבטחים לאברהם לו ולזרעו, ומצא דבעת קניית הבכורה נתחייב יעקב גם בהגלות שאמר לאברהם כי גר יהיה זרעך ועבדום וענו אותם, וכן זכה בעבודת ה' ובהקרבת הקרבנות ולנתול את ארץ ישראל, ומעתה אל ידמה חרומה כי רק בעד לחם וניוד ערשים קנה ממנו הבכורה, רק נכנס תחתיו גם בכל השיעבודים שהיו על זרע אברהם מהגלות, וכל זה עשה משום אהבתו להתקרב לעבודת ה' שזכה בהקניה, וא"כ הרי היא טענה גדולה דכיון דאלולא זאת היה כל שיעבוד הגלות על עשו ולא על יעקב ויעקב קנה הבכורה ונכנס תחתיו בגלות, כדי שעל ידה יזכה ג"כ בהקרבת קרבנות ובעבודתו, וא"כ הרי אין לך לעכבו מעבודתו, והוה שאמר הכתוב בני בכורי ישראל ואומר אליך שלח את בני ויעבדני והמאן לשלחו ואתה מעכבו מעבודתי והרי א"כ אין לו להיות בשיעבוד כלל, וע"כ אנכי הורג את בנך בכורך. [ואין אני אומר שכל זה התיבות חסביון לפרעה הרשע, רק דהתורה נתכוננה לזה]. (בית הלוי עה"ת פי' שמות)

מכת
קב"ה

אלו האכילנו את הפן ולא נתן לנו את השבת דינו אלו נתן לנו את השבת ולא קרבנו לפני הר סיני דינו אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דינו

אפשר להתרותו ועי"ז ינצל מעוד מכות. אמנם התבולה זו לא עלתה לו לפרעה, דעי בשמות (יא, ד-ה) ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה וגו' ומת כל בכור, ופרש"י בעמדו לפני פרעה

נאמרה לו נבואה זו שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו, הרי דבאותו מעמד כבר התרה בו על מכת בכורות.

אלו האכילנו את הפן ולא נתן לנו את השבת. צ"ע למה שינה בעל ההגדה סדר הרברים אכילת הפן ואח"כ נתינת השבת, הרי השבת כבר ניתנה לישראל במרה וכדאיתא בסנהדרין (גו:): ובמכילתא בשלח עה"פ שם שם לו חק ומשפט, והרי זה היה קודם ירידת הפן. ועוד צ"ע למה נקט דווקא מצות שבת ומ"ש שבת משאר מצוות. ונראה כזה דבשבת תרתי איתנהו בהו, א' מצות שבת היינו הדינים והציוויים של שבת, ועוד דשבת ניתנה במתנה לישראל וכדאיתא בשבת (י:): אמר הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנדי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, וכן אומרים בחפלת שבת, ולא נתתו ד' אלקינו לגויי הארצות וכו', כי לישראל עמן נתתו באהבה וכו', היינו חוץ ממה שנצטוו ישראל בקיום מצות שבת עוד ניתנה להם במתנה. ולפ"ז נראה דבמרה לא ניתנה להם "המתנה" של שבת, אלא שניתנו להם הציוויים וההלכות של שבת, אבל נתינת השבת כמתנה לישראל לא היה באמת כ"א אחר ירידת הפן, וכדכתיב (שמות טז, כט) ראו כי ד' נתן לכם השבת, ופסוק זה כתיב באמת רק אחר שהתחיל ירידת הפן. ולפ"ז מבואר למה נקט דווקא מצות שבת משאר מצוות, דאי"ז כאן על המתנה של שבת, ומתנה מצינו רק במצות שבת, ובהו מבואר נמי הסדר ששנה כאן קודם מן ואח"כ שבת, כי קאי על נתינת השבת בתורת מתנה, וזה באמת לא ה' אלא אחר ירידת הפן ולא במרה וכמש"נ.

אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דינו. וצ"ע מה המעלה בקרבנו לפני הר סיני ולוא נתינת התורה. ונראה דאפי"ל לא היה נותן לנו את התורה מ"מ השבע מצוות שנצטוו מכבר בדין בני נח היו חזרות ונשנות בסני בדין ישראל.

עוד נראה, דהנה איתא בפסוק (שמות כ, יז) ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, והיינו דמתוך מעמד הר סיני לחוד, היתה עליהם יראתו יתברך. עוד נראה דהנה איתא בסנהדרין (נט): עכר"ם העוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה, לנו מורשה ולא להם, ולפ"ז נראה דלא נתן לנו את התורה, הכוונה שבאמת היה נותן את התורה, רק דלא היה נותנה "לנו" דתהא מורשה רק לנו ולא לעכר"ם. ועוד נראה דהנה כתב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"ח ה"א) וז"ל: משה רבנו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה וכו' ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שענינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים וכו' עכ"ל. היינו שבמעמד הר סיני עצמו ראו כי נבואת משה אמת אף על פי שלא היה נותן לנו את התורה.

ולא נתן לנו את התורה. איתא בערובין (ק:): אמר רבי יוחנן אלמלא לא נתנה תורה היו למדין צניעות מוחתול וגול מנמלה וכו', והמוה דאם כל התורה נמצאת בהבריאה למה היו באמת צריכין למתן תורה. ועוד יש להמוה למה א"כ האומות פטורין מכל המצוות הא עצם הבריאה שאפשר ללמוד ממנה מחייבת אותן. ונראה לבאר, דאם היו מוצאים את כל דרכי התורה בבריאה כלי שום יגיעה לא היה על מה לתת שכר, וזה אינו רצון הקב"ה, ולכן ברא הקב"ה את יצה"ר שלא יוכלו לראות וללמוד כלל מתוך הבריאה, ונתן לנו תורה ומצוות שנעבוד אותו ביגיעה ונרכה שכרנו.

7

ואולי יש לומר דשם הרי לר"ש קאי דס"ל במכות (יג) רכל שהוא למכות.
 ועי' במהרש"ל בשבועות (כג:) ובמהר"י אבן לב דלר"ש חייב גם בשלכוד"א.
 (והוא דלא כמש"כ הרמב"ם בפ"א מהל' מאכלות אסורות ה"ב דאיסור דין
 נסך אין לו שיעור ובפ"ד שם ה"א פסק דגם ב"ינ בעי' כד"א. ועי'
 במהרש"א שם בשבועות מה שהעיר על המהרש"ל). ולפי"ז שפיר דלר"ש
 חשיבא אכילה גם ביותר מבי זיתים דכמציאות הרי בית הכליעה מתחזק יותר
 משני זיתים רק דהוי שלכוד"א ולהכי לר"ש דלי"ב כד"א חשיבא אכילה גם
 בשיעור גדול כזה.

סימן סב

זכר למקדש כהלל

לפני שאוכלים את כורך אומרים זכר למקדש כהלל, כן עשה הלל בזמן
 שבית המקדש היה קיים, היה כורך מצה ומרור ואוכל בחדר לקים מה שנאמר
 על מצות ומרורים יאכלוהו ובחת"ס באור"ח כס"י ק"מ הקשה דאמאי מייתי
 קרא זה דכתיב בפר' בהעלותך ואיירי בפסח שני ולא מייתי קרא דמצות על
 מרורים יאכלוהו דכתיב בפר' בא ואיירי בפסח ראשון.

ואולי י"ל דהנה סברת רבנן דפליגי עלי' דהלל היא משום דמצות מבטלות
 זו את זו ומשום ביטול ברוב הוא דאתנין עלה דכל כזית בטל בב' כזיתים
 האחרים וכ"מ בזבחים (עח.) הפיגול והנותר והטמא שבללן זה בזה ואכלן
 פטור א"א שלא ירבה מין על חברו ויבטלנו ופירש"י כשהוא לועס אותה בפיו
 נבלל מין לתוך חברו מיעוטו של זה ברובו של זה ובטל המיעוט ברוב. וכ"פ
 הטור ביר"ד כס"י צ"ח ע"ש. אולם שיטת הלל דמצות איך מבטלות זו את זו.

וכבר כתב הנו"ב מהדו"ת באהע"ז כס"י מ"ב (בחושה מכן המתבר) דהא
 דילפינן בחולין (יא.) דאולינן בתר רובא מקרא דאחרי רבים להטות ומשאר
 ילפותות היינו דוקא לישראל אבל אצל בן נח לא אולינן בתר רובא. וכ"כ
 הפרמ"ג ביר"ד בשער התערובות הקדמה ג' דכ"ב לא אולי' בתר רובא. (ועי'
 בשא"י ח"ה כס"י ה' שבעה"ת ישבתי בזה קרי השאג"א כס"י מ"ט ע"ש.)

והשחא שפיר דלא מייתי מקרא דבפר' בא באיירי בזמן שקודם מתן תורה
 ושנב אם היה להם לישראל דין דכ"ב (ועי' כס"י פרשת דרכים שהאריך בזה)
 דלא אולינן בהו בתר רובא כודאי דהיה מותר להם לכרוך יחד פסח ומצה

8

ומרוד אף למ"ד בכ"מ מצות מבטלות זא"ז. להכי מייתי קרא דבפר' בהעלותך
דאיירי לאחר מתן תורה דהיה דין דישראל עלייהו ומרהיה מותר להם גם
לאחר מתן תורה לכרוך פסח ומצה ומרוד ביחד ע"כ מוכח דהלל ס"ל בכ"מ
מצות אין מבטלות זו את זו, ואי"ז הלכה בב"ב גידא.

(b)

וראיתי בס' שערי הלכה מהגר"ש אפרתי שהביא בשם הגה"צ כ"ק
האדמו"ר מבלו זצ"ל דהך "לקיים מה שנאמר" היא תפלה ובקשה שבעת
שעושין זכר למקדש אנו מתפללים שאף שלא זכינו לעשות פסח ראשון מ"מ
יעזר לנו השי"ת ויבנה ביהמ"ק במהרה ונוכה עכ"פ לעשות פסח שני לקיים
מה שנאמר אצל פסח שני על מצות ומרודים יאכלוהו.

וכשהגיעו הדברים להגאון מוהרי"ש נטוהוק זצ"ל בעל שו"ת שואל
ומשיב חמה טובא על האדמו"ר דהרי קי"ל יחיד נדחה לפסח שני ואין צבור
נדחה לפ"ש דצבור בשני לא עבדי. ועי' בפסחים (סו:) איש איש כי יהי טמא
לנפש יחיד נדחה לפ"ש ואין צבור נדחין לפ"ש אלא עברי בטומאה בראשון.
ועי' בפסחים (פ:) דרוכ צבור אין נדחין לפ"ש גם כשאנים יכולים לעשותו
בטומאה. (ועי' ברש"י שם (סו.) רמשמע קצת דיתכן שהצבור עושין פ"ש.
וכ"מ בקרי"ס מהמב"ט בפ"ז מהל' ק"פ בהא דרוכ צבור זבין עיי"ש. ועי'
כמאירי בפסחים (פ.) מש"כ כוה.) אולם האדמו"ר השיב דבירושלמי בפסחים
(פ"ט ה"א) איחא דאם ניתן לישראל לבנות בית הבחירה יחיד עושה פ"ש ואין
צבור עושה פ"ש. ר' יהודה אומר צבור עושין פ"ש שכן מצינו בחזקיה שעשה
פ"ש. ומבואר דכשיכנה ביהמ"ק בימים שבין פ"ד לפ"ש כל הצבור מביאין
פ"ש לר' יהודה ושוב י"ל דהא דמזכירין קרא דפ"ש בפסקא דזכר למקדש
כהלל לשיטת ר"י אזיל דדפח"ת. (ועי' בתוספתא בפסחים (פ"ה ה"ב) ר"י
אומר אף הצבור עושה פ"ש שכ"מ בחזקיהו וכו' והוא כהירושלמי.)

ובבבבא אשר גאלנו אנו מתפללים להשי"ת שיגיענו למועדים ולרגלים
אחרים הבאים לקראתנו לשלום. ופשוט דברגלים הכונה לפסח שבועות
וסוכות ובמועדים הכונה לר"ה ויוה"כ דלא נקראו רגלים אלא מועדים. ועי'
בעירובין (מ:) עיי"ש. אולם לכאורה תמוה דהרי בפסח אומרים ברכה זו וחג
השבועות הבא שהוא רגל קודם לר"ה שהוא מועד ושוב תו"ל להקדים רגלים
באותה ברכה ולומר שיגיענו לרגלים ולמועדים אחרים. ואולי גם פסח שני
נכלל במלת מועדים ודמ"א לר"ה דנקרא מועד כדאיתא בשבועות (י.). ולפי"ז
אנו מתפללים להשי"ת שעוד בשנה זו נזכה לעשות פ"ש כהלכתו וכביאורו
של כ"ק האדמו"ר מבעלו זצ"ל. ואין להקשות מהא דאין צבור נדחה לפ"ש

ברך

- (א) מוזגין כוס שלישי והוא כוס ברכת המזון ומברכין.
 (ב) דעת הגר"א (בכל השנה) שגם מים אחרונים יש ליטול ברביעית מים.
 (ג) נוהגין להדר ולברך ברכת המזון בזמן בליל הסדר.
 (ד) בעל הבית או עורך הסדר מוזמן אפילו כשיש אורח משום שנאמר "טוב עין יבורך" ובעה"ב האומר את ההגדה נקרא טוב עין מכיון שאומר כל דיכפין ייתי ויכול.
 (ה) מרן הגר"י לא נהג לענות "ברוך הוא וברוך שמו" אחר הזמן, וכדעת הגר"א.
 (ו) מרן הגר"י הזהיר מאוד לכוון בברכת "גודה לך", ע"פ מה שאמרו חז"ל "מי שלא אמר ברית ותורה בבהמ"ז לא יצא", וכן נפסק בשו"ע אור"ח (סי' קפ"ז ס"ג).
 (ז) מרן הגר"י דקדק באורחיו שיאמרו "ברכת האורה" שהיא הלכה בשו"ע מדינא דגמרא (מרן היה תמה על שהעולם אין נוהגין בברכה זו, ועיין במשגיב סי' ר"א סק"ה מש"כ בשם הלחם חמודות), והיה מצוה לאמרה מיד בסיום הברכה אחרי "אל יחסרנו". וכשהיה אורח מיסב לשולחנו לא היה עונה אמן אחרי "אל יחסרנו" אלא בסיום ברכת האורה, דכן משמע מלשון הרמב"ם (פ"ב מה' ברכות ה"ז) שכתב: "ברכה רביעית צריך להזכיר בה שלש מלכות, וכשמברך האורה אצל בעה"ב מוסיף בה ברכה לבעה"ב", משמע דהיא נכללת בתוך הברכה הרביעית והיא חלק ממנה.
 (ח) "ברכת האורה" נאמרת ע"י האורח רק אם הוא המזמן, שכן הדין הוא שהאורח מברך ועל אופן זה נחקנה ברכה זו.
 (ט) שכת להזכיר שבת או יו"ט בברכת המזון, אם נזכר אחר שכבר התחיל בברכת הטוב והמטיב חוזר לראש, אך אם נזכר קודם שהתחיל בברכת הטוב והמטיב מזכיר את היום בברכה מיוחדת (תמצאנה במקומה).
 (י) אשה אף שככל יו"ט אם הזכירה יו"ט בבהמ"ז אינה חוזרת ומברכת (גו"כ וע' אור"ח סי' קפח), אם שכחה להזכיר יו"ט כליל פסח צריכה לחזור משום דחיבת בכזית מצה (שו"ת דעק"א סי' א').

(יא) לאחר ברכת המזון ישתה לכתחילה כל הכוס, אך יצא גם בשתה רובו.

לפני ברכת המזון אומרים מזמור זה:

בשוב ה' את שיבת ציון
 היינו כחולמים. ביאור
 ע"פ מש"כ הרמב"ם בחל' מגילה (פ"ב הי"ח) ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתר מעיני חכונה בזה, ולע"ל כל הצרות שסבלו ישראל בגלות לא יהיו נחשבות כמו צרות שעברו ושהיו, רק יהיו משוכחות לגמרי כמו שלא היו מעולם, ולא ישאר מהם רושם וזכרון כלל. וזהו היינו כחולמים, שיהיו נחשבים כמו דברים הגעשים בחלום שאין מהם זכרון ורושם כלל אח"כ בהקיץ, וכן יהיו כל הצרות של עכשיו לע"ל, ולכן גם התקנות והמועדות שנחקנו בשביל הצרות ג"כ יהיו בטלים ולא יהיו להם מקום כלל לע"ל. (הגר"י עה"ת, אסתר)

שיר המעלות פשוב יי את שיבת ציון היינו כחולמים:
 אז ימלא שחוק פינו וקשוננו רנה אז יאמרו בגוים הגדיל יי לעשות עם אלה: הגדיל יי לעשות עמנו היינו שמתים: שובה יי את שכוננו כאפיקים בנגב: הורעים בדמעה ברנה יקצרו: הלוף לך ובכה נשא משך הצרע בא יבא ברנה נשא אלמתיו:

לא יהיו נחשבות כמו צרות שעברו ושהיו, רק יהיו משוכחות לגמרי כמו שלא היו מעולם, ולא ישאר מהם רושם וזכרון כלל. וזהו היינו כחולמים, שיהיו נחשבים כמו דברים הגעשים בחלום שאין מהם זכרון ורושם כלל אח"כ בהקיץ, וכן יהיו כל הצרות של עכשיו לע"ל, ולכן גם התקנות והמועדות שנחקנו בשביל הצרות ג"כ יהיו בטלים ולא יהיו להם מקום כלל לע"ל. (הגר"י עה"ת, אסתר)

יתרו עת"פ "יחזק" שם ישראל כנגד ההר, דכתיב יחזק בלשון יחיד לגלות שכשהגיעו בני ישראל להר סיני נתעלו למדרגה של אחדות גמורה — כאיש אחד וכלב אחד.

ועי' בזבחים (קטז) דכשניחנה תורה לישראל נתקבצו כל אומות העולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו שמא מכול בא לעולם. אמר להם שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מכול לעולם. אמרו לו מכול של מים אינו מביא אבל מכול של אש מביא אמר להן שכבר נשבע שאינו משחית כל בשר. ושוב שאלו ומה קול ההמון הזה ששמענו. אמר להם חמדה טובה יש לו בכית גנוזי שהיתה גנוזה אצלו תחקע"ד דורות קודם שנברא העולם וביקש ליתנה לבניו שנאמר ה' עוז לעמו יחזק מיד פתחו כולם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום. ולכאורה חמדה דאמאי חשבו אומה"ע שהקב"ה יביא על העולם מכול של מים או של אש.

וכיאר הגאון ר' מאיר שפירא זצ"ל דכאשר ארה"ע ראו אחדות גמורה בין בני ישראל (כמש"כ "יחזק" בלשון יחיד) חשבו שבודאי הקב"ה מתכוון להביא חורבן לעולם ותהיה עת סכנה לכל יושבי תבל כי מצינו שבזמן שסכנה משותפת באה לעולם, אף אותם שהיו שונאים מאד ומעולם פתאום מתאחדים ונעשו חברים ועובדים שכם מאחד שינצלו מהסכנה. וכ"כ בדור המבול שכתובת נח שעם חיו כולם בסכנה גם זאב גר בשלום עם הכבש. וכן היה אצל בלק ובלעם ששנאו זא"ז מאד ומקדם ומ"מ נתאחדו כאשר הסכנה מבני התקרבה להם. ולהכי שפיר חשבו שהקב"ה מתכוון להביא מכול של מים או של אש והיו שגרים האחדות.

אולם בלעם השיב להם — ה' עוז לעמו יחזק, ואין עוז אלא תורה שהיא מעוזן של ישראל. (ועי' במד"ד בפר' אמור פל"א עיי"ש) כונתו היתה להודיעם שאחדות זו של בני ישראל אינה מפאת איוו סכנה משותפת הצפויה להם שהיא אחדות מפאת סיבה חיצונית רק דאחדות של בני ישראל היתה לשם אחדות ממש ותו' אחדות אמיתית ללא שום סיבה אחרת — ותו' אחדות של תורה — כי התורה מאחדת אותם ויש להם מטרה משותפת להשפיע על כל העולם כולו שכל בני בשר יקראו בשם ה' ושיקבלו כולם את עול מלכות השי"ת. ובאמת לא זכו בני ישראל לקבלת התורה אלא בשביל האחדות וכדמבואר בילקוט בפר' יתרו דכשבאו לסיני הושוו כולם אגודה אחת. אמר הקב"ה — התורה כולה שלום ולמי אני נותנת, לאומה שהיא אוהבת שלום ומקרא מלא דיבור הכתוב ה' עוז לעמו יחזק ה' יברך את עמו בשלום.

12